

KHAI TRƯỜNG VÀ TỤ TRƯỜNG

Trong một giờ Thực hành tiếng Việt, mấy sinh viên lớp Ngôn ngữ có hỏi tôi: “Thưa thầy, chúng em hay nghe nói đến các từ: ngày khai trường, ngày tựu trường, với nghĩa là “ngày đến trường vào năm học mới”. Chúng em muốn hỏi hai từ “khai” và “tựu” này có gì khác nhau không? Còn từ khai giảng, chúng em được nhiều người giải thích, nghĩa của từ này là “ngày bắt đầu công việc giảng dạy (ở nhà trường)”. Vậy thưa thầy, tại sao không có từ khai học (bắt đầu công việc học tập) vì giảng dạy chỉ là một mặt trong hai hoạt động chính yếu ở trường (là dạy và học)?”

Tất cả các từ mà các bạn sinh viên vừa dẫn (khai trường, khai giảng, khai học, tựu trường) đều là từ Hán - Việt, cùng nằm trong một trường nghĩa liên quan tới “nhà trường” nói chung. Mỗi một từ lại được hình thành từ các thành tố ghép lại và dĩ nhiên, ngữ nghĩa gốc của chúng là khác nhau.

Khai, có nghĩa là “mở, mở đầu”. Nghĩa

này ta thường gặp trong các từ, như: khai bút (viết hoặc vẽ lần đầu tiên vào dịp đầu năm - khai bút đầu xuân), khai hoả (hoả: lửa, khai hoả: bắt đầu nổ súng), khai mạc (mạc: màn, khai mạc: bắt đầu, mở đầu (hội nghị, cuộc thi, hội diễn...)), khai trường (trường: nơi tụ họp) có 2 nghĩa: 1. Bắt đầu mở một công trường (nghĩa này quá cũ, ít dùng); 2. Bắt đầu năm học mới ở nhà trường (thường sau đợt nghỉ hè). Mọi người chúng ta, nhất là các thế hệ học sinh, hẳn còn nhớ vào tháng 9 năm 1945, Bác Hồ đã có bức thư gửi toàn thể các em học sinh nhân ngày khai trường đầu tiên của nước Việt Nam độc lập. Khai trường cũng gần nghĩa với tựu trường (tựu: tới, tựu trường: (học sinh) tập trung tại trường vào đầu năm học...). Bình thường, ta hoàn toàn có thể nói: Chúng mình gặp nhau vào ngày khai trường; hay Đợi đến ngày tựu trường, chúng mình sẽ gặp nhau...

Tuy nhiên, hiện nay mọi người ít dùng các từ khai trường, tựu trường mà thay vào đó là từ khai giảng. Ví dụ: Lễ khai

●PGS. PHẠM VĂN TÌNH

giảng năm học mới; Trường tổ chức khai giảng muộn hơn 1 tuần; Buổi khai giảng rất long trọng... Giảng, với nghĩa là “giảng dạy” và nghĩa gốc của khai giảng là “bắt đầu công việc giảng dạy”. Tất nhiên, như các bạn vừa nói, tại các môi trường học đường, giảng dạy mới chỉ là một mặt, một phần việc (là dạy) do các giáo viên đảm nhiệm. Phần việc khác (học tập) là thuộc về phía học sinh, cũng rất quan trọng. Vậy có khai giảng, hiển nhiên phải có từ khai học (bắt đầu học tập). Hai cặp từ này có 1 thành tố chung (khai), 1 thành tố trái nghĩa (giảng/học) và nếu thế thì sẽ thành một “cặp đôi hoàn hảo”.

Tuy nhiên, khai học là một từ cũ, ít dùng và gần như không còn được sử dụng trong giao tiếp hiện nay. Chính vì vậy mà khai giảng trở thành từ đại diện, “gánh” luôn nhiệm vụ thể hiện một nghĩa chung là “bắt đầu, mở đầu một năm học, một khoá học”. Nói đến khai giảng là mọi người, từ giáo viên, học sinh đến các bậc phụ huynh đều biết phải chuẩn bị những gì cho ngày mở đầu năm học. Cũng bởi, ngày xưa, tựu trường chỉ có nghĩa là “ngày học sinh đến trường (sau kì nghỉ - như nghỉ hè, nhưng có thể là nghỉ đông hay nghỉ Tết)”, còn khai trường là “ngày bắt đầu mở cửa trường (sau đợt nghỉ hè, kết thúc năm học cũ)”. Học sinh tựu trường, dự khai trường sau đó giải tán, phải một vài ngày (hoặc một thời gian sau) mới tập trung trở lại và vào học chính khoá. Bây giờ, thường sau lễ khai giảng là hầu hết các trường tổ chức vào lớp luôn. Ngày khai giảng sẽ là ngày tập trung toàn thể, thực hiện một vài nghi lễ cần thiết, sau đó cả giáo viên và học sinh bắt tay ngay vào công việc giảng dạy và học tập.